

ДУГА ТРАДИЦИЈА НИШКЕ ШТАМПЕ И ПОВИНАРСТВА

Када су се пре 135 година појавиле прве новине штампане у Нишу, почела је дуга и богата традиције нишке штампе. Хроничари писане речи забележили су да је прва штампарија у Нишу почела рад 1881. године, а прве нишке новине појавиле су се 1884, две године касније-1886. одштампана је прва књига у нишкој штампарији, а исте године изашао је и први нишки часопис.

Историја новина у Нишу почела је 1884. године када се појавио први број „Нишког весника“. Покренуо га је и штампао у својој- нишкој штампарији, нишки штампар, књижевник и издавач Коста Чендеш. „То је први и најстарији лист у Нишу и уопште у новоослобођеним крајевима Србије - а његов издавач Коста Чендеш... имао је несумњиво велике заслуге у културној историји Ниша јер је био покретач и штампар, не само овог, већ и неких других листова и плодне издавачке делатности у Нишу“- записао је у књизи „Нишка штампа 1871-1971.“ (Градина - Ниш, 1972) познати историчар и публициста Драгољуб Ж. Мирчевић. Одмах после „Нишког весника“ у Нишу су почеле да излазе 1885. године и „Нишке новине“ истог издавача. Оба листа имала су за циљ да обавесте и информишу своје читаоце, била су без политичких претензија, доносила су привредне вести и обавештења, вести и теме из културе, књижевне прилоге и тек покоји политички оглас или вест без коментара. Имала су, углавном, национално-просветитељску улогу.

Нишки листови појавили су се неколико година по ослобођењу од Турака, међутим, мисао и потреба за нишком штампом и књигама, часописима и новинама, сазреле су и раније, под турском влашћу. Ширење штампе и развијање националне свести „помоћу штампе и јесте један од најважнијих услова и средстава за културно напредовање и спровођење националне мисли и борбе за ослобођење“.

„Слобода је Ниш препородила“, написали су савременици. Ослобођен окова, Ниш је почео убрзано да се развија, постао је привредни, политички и културни центар, постао је друга престоница у којој су доношене важне одлуке за Србију, наметао се патриотизмом и „био је главно место“ за целу јужну област- за новоослобођене, али и за неослобођене крајеве. Поред основних школа, отвара се и прва нишка Гимназија, Виша женска школа, затим, Учитељска школа, прва књижевна, градска читаоница, библиотека, позориште... Потреба да Ниш има своју штампу била је све израженија „да би се путем новина, часописа, књига и брошура делало и помагало у правцу народног просвећивања“, писао је у „Нишким новинама“ 1935. године публициста и библиограф нишке штампе, иначе школски надзорник, Владимир М. Николић. Потребе Ниша нису могле да задовоље само штампа и штампарије из Београда - месна штампа била је неопходност. А са отварањем првих штампарија у Нишу (Поповића 1881. и К.

Чендеша 1883. године) створили су се услови и за штампу првих нишких новина, књига и часописа. „Поред осталог почиње и рад на журналистици, а дневни листови почели су у Нишу у првој деценији по ослобођењу“, писао је Владимир Николић. Међутим, термин „дневни листови“ у то време није значио што и данас свакодневно излажење новина, већ како и сам аутор каже: „Ти дневни листови коју су као и свуда излазили једном или највише два пута недељно и за ондашње прилике добро су уређивани“.

После „Нишког весника“ и „Нишких новина“ појавили су се 1886. године листови „Зрак“, и први политичко-страначки лист „Народне новине“. Те године у нишкој штампарији штампана је и прва књига - црквено-историјска новела „Мученица за веру“ Д. М. Алексића, а појавио се и први нишки часопис „Слава“, у коме су излазили „многи радови из наше лепе књижевности и описи нашег народног живота...“. „Баче“ је први ђачки лист са националним песмама и приповеткама који је изашао 1888. године, а касније се појавио и гимназијски лист „Ивањско цвеће“. Један од прве четворорице професионалних новинара Србије Никола Марковић уређивао је „Слободу“ која је почела да излази 1889. Те године изашла је и „Стара Србија“ у којој је сарађивао и познати књижевник и професор тадашње нишке гимназије Стеван Сремац. Годину дана касније - 1890. излазе „Нишка застава“ и „Истина“, као и први „чисто“ привредни лист „Саобраћајни весник“. Нових листова није било 1891. и 1892. године, али су 1893. изашла четири нова листа: „Нишка слога“, „Одбрана“, „Против зла“ и „Књижица“, а 1894. „Нишлија“, „Синђелић“ и „Нишки трговачки гласник“, први лист трговаца и трговачке омладине. „Глас трговачке омладине“ излази 1895, када и „Електрика“ и „Општинске новине“, а 1897. изашли су листови „Оглас“ и „Вардар“, 1898. „Истина“ и лист „Глас“ 1899. године. У 1900. години је изашло неколико листова и то: „Богословска архива“, „Глас епархије нишке“, „Нишке новости“ и „Нишки гласник“. Те године је изашао и познати нишки часопис „Градина“ који је уређивао Милан Банић, главни сарадник је био познати нишки професор Јеремија Живановић, а сарађивали су и многи књижевни ствараоци међу којима и Алекса Шантић и Бора Станковић. За „Нишки гласник“ и „Нишке новости“ је у „Градини“ писало „да не заостају иза сличних београдских листова“, и још да су оба ван политике, да се, бавећи се локалним стварима, прате привредне и економске прилике и важније нишке новости. Међутим, Иван Вучковић, новинар, публициста и сликар старог Ниша у свом фељтону о развоју нишке штампе пред крај XIX века каже: „Већина листова, без обзира на идеје прокламоване уводницима или истицане на заглављима новина да ће писати о најширим народним слојевима и њиховим захтевима и проблемима, у основи је штитила страначке интересе“. Таква је на крају XIX века била нишка новинска сцена.

И у XX веку Ниш наставља свој убрзани развој. Развила се индустрија, трговина, занатство, банкарство, просвета и култура. Пруга је повезала Ниш са Београдом и даље са Бечом, Пештом и Европом. До њега допиру европски утицаји, „учмало и старо уступа место новом и модерном“. Ниш се развија, али и несреће и ратови га не заобилазе, а он као Феникс ниче из рушевина, згаришта и пепела и даље се развија. А нишка штампа увек верно и свесрдно прати тај развој. Први у XX веку те 1901. године био је лист „Млади Нишлија“. А и даље је сваке године излазило по неколико листова, међу којима се, на пример, први пут појавила „Нишка социјалистичка борба“ коју је покренуло 1903. године нишко

радничко друштво. Лист „Позориште“- први посвећен само култури изашао је 1904. и имао је дописнике из свих већих културних центара. У исто време излазио је „на дан представе“ и позоришни лист „Синђелић“. „Кића“ први лист за „шалу, забаву и прикупљање народних умотворина“ изашао је 1905, а 1907. у Нишу је почео да излази први лингвистички лист „Бранич српског и хрватског језика“ или како је записано „лист за исправљање погрешака у књижевном језику и правопису“.

За овај период нишке штампе, угледни српски професор и научник др Јован Скерлић, у свом реферату „Историјски поглед српске штампе 1791 – 1911. године“ на Десетом конгресу словенских новинара у Београду 1911. године посветио је значајну пажњу Нишу као другом граду у Србији по броју дневних (како се онда говорили) и периодичних листова. И био је у праву јер је у периоду од 1884. до краја 1900. године у Нишу излазило 29 листова. Почетком века до ратова 1912. године, 25 и још 25 листова је излазило до краја Првог светског рата 1918. године. Између два светска рата било их је 69.

После Другог светског рата нишка штампа поново доживљава препород. Од „Гласа слободног Ниша“, који се појавио три дана по ослобођењу 1944. Године - претече данашњих „Народних новина“, које су од 1971. једини дневни лист који излази у Србији јужно од Београда, па до краја деведесетих година минулог века, развила се у Нишу разноврсна штампа: градска, привредна, радничка, фабричка, школска, омладинска, дечја, просветно- културна, спортска, хумористичка. У овом периоду излазило је близу сто листова.

Таква је била историја новина у Нишу, а са њима се развијало и новинарство. А историја нишког новинарства почиње (према Драгољубу Ж. Мирчетићу) од 1871. године са Тодором Станковићем, првим новинаром из овог краја, школованог у Цариграду, врсним преводиоцем са турског на српски језик, и уредником српског дела у листу „Призрен“, познатим борцем за национално ослобођење Ниша и јужних крајева.

Новинари су хроничари свога времена, али нису забележили стварање свог удружења у Нишу. Ипак је записано, али тек 1902. године, да је на Првом конгресу новинара у Београду био и делегат нишких новинара, представник „Нишке заставе“. Тако, према овом запису, новинари у Нишу имају своје удружење већ 117 година. Свакако да је за све ово време у редакцијама бројних листова радио и приличан број професионалних новинара. Међу њима и: Радован Т. Димитријевић, Милорад Милошевић, Стеван Марјановић, Стојиљковић, Тодор Костић, Михајло Т. Палигорић, Ратко Кабадајић, Милорад Миладиновић и др.

После Другог светског рата нишки новинари су имали своје подружнице у „Народним новинама“ и Радио Нишу. Запажена активност удружења почела је 1952. године са оснивањем Актива новинара, чланова Удружења новинара Србије (УНС). Данас удружења новинара Србије имају само поједине чланове не и своје организоване јединице. Истичући потребу ефикаснијег деловања, унапређења слободе медија и положаја новинара, 2010. године основано је Друштво новинара Ниша.

У Нишу су радили и многи дописници и сарадници великих листова београдских, југословенских и страних, а новинарством су се бавили и многи познати књижевници, учитељи и професори, посленици у култури, страначке вође

и политичари, али и привредници, трговци, банкари и спортисти, У Нишу су живели и радили бројни новинари - мајстори свог заната, значајна имена нишке штампе и историје новинарства и не само нишке.

Од првог нишког листа, „Нишког весника“ 1884. године до данас, у Нишу је излазило више од 250 листова. Новине су се појављивале и гасиле, неке живе по неколико бројева, неке опстајале по више година. Данас ту традицију чувају „Народне новине“ (које излазе од 1944, а од 1971. као једини дневни лист у Југоисточној Србији), „Нишки весник“, ревија за неговање традиције и очување баштине Ниша (која излази периодично од 1999. године) и периодични лист „Јужно слово“. У тој дугој и богатој историји нишке штампе Ниш је увек имао своје новине, а надамо се да ће тако и бити.